

Verlag bijeenkomst GLB-veenweidepilots in de Krimpenerwaard 15 september 2023

Programma

- 10.30 – 10.40   Opening en kennismaking (er zijn een paar nieuwe gezichten)
- 10.40 – 11.40   Elke pilot presenteert kort (10 minuten):
- de (voorlopige) resultaten van de pilot;
  - voorlopige aanbevelingen: wat wil je meegeven aan rijk, provincie, waterschap of wetenschap?
- 11.40 – 12.30   Uitdiepen van de aanbevelingen (o.a. waar liggen de overeenkomsten en verschillen, aan wie richten we de aanbevelingen?) en vervolgspraken (o.a. op welke punten kunnen we de komende maanden samen optrekken?)
- 12.30 – 13.00   Lunch
- 13.00 – 13.30   Presentatie van Debby over de pilot in de Krimpenerwaard
- 13.30 – 15.30   Bezoek aan een aantal pilotpercelen.

Aanwezigen per pilot

1. Vooruit boeren op water en veen NW-Overijssel: Esther Veldkamp
2. Veenweidelandgoed Akkrumer Deel: Arjen Brouwer en Sjoerd Miedema
3. Peilbeheer en greppelinfiltratie Krimpenerwaard: Leon Kastelein, Jasper Beek, Debby van Rotterdam, Marinus Rooken, Rudi Terlouw
4. Extensief veenweidenverdienbedrijf: Harmke (geen presentatie)
5. Maatwerk peilbeheer Aldeboarn-De Deelen: Jelle Faber
6. Gescheiden met Waarde: Debby van Rotterdam

Presentaties per project (zie ook de afzonderlijke Powerpoints)

1. Esther: Vooruit boeren op water en veen

Voorlopige resultaten

- Terughoudendheid bij agrariërs om deel te nemen aan de pilot door de vrees dat op basis van de resultaten het beleid wordt aangescherpt (bijv. de effecten van peilopzetten vallen mee en beleid zet daar vervolgens hard op in).
- Grote verschillen tussen de twee proefjaren (heel droog en heel nat).
- Peil opzetten is afhankelijk van de proeflocatie (0 tot 30 cm -mv) en is gedaan met een pomp en strakke stuwen in sloten.
- Effecten van peil opzetten op bedrijfsvoering lijken beperkt. In NW-Overijssel zijn percelen echter 100 m breed, waardoor het vernattingseffect (dat vooral langs de randen optreedt) beperkt is. Wel extra vertrapping van randen waargenomen.
- Veel verschillen in zowel veentype als in grondwaterstand.
- Hoogteverschillen binnen percelen worden extra duidelijk en belemmeren de mate waarin peil opzetten mogelijk is.
- Gewasonderzoek: bij vernatten op smalle percelen waar effect op grondwaterstand aanwezig was, is ook de opbrengst hoger. Geen effect op graskwaliteit.

- Draagkracht is beter bij beweiding (door diepere beworteling) dan bij alleen maaien. Beweiden is daarom droogteresistenter.
- Plasdras tot in augustus/september: je ziet verruiging en het is een uitdaging om de laatste snede eraf te halen. Langdurige plasdras geeft ook het risico op zwarte grond en vestiging van pitrus. Deze vorm van plasdras vraagt om veel nazorg.
- Weidevogels: zeer positief effect van langdurige plasdrassen op de weidevogels. Ook andere vogelsoorten (watersnippen en zwaluwen) reageren positief. In droog jaar groter effect dan in nat jaar.
- Wormenonderzoek: geen verschillen waargenomen bij wel/niet vernatten. Hierbij is ook onderscheid gemaakt tussen soorten wormen en locatie van metingen.
- Leverbot: geen effecten gevonden. Speelt zuurgraad een rol?

Aanbevelingen

- Maak maatwerk mogelijk: zeer veel verschillen tussen percelen. Werk bijvoorbeeld met de mogelijkheid van tijdelijke peilverlaging. Het waterschap staat heel star en bureaucratisch in het proces. Ze blijven achter hun bureau en komen niet in het veld.
- Creëer buffercapaciteit.
- Flexibiliteit in peilregime.
- C-credits zijn niet mogelijk bij locaties waar het peil al hoog staat. Dat lijkt oneerlijk en een nadeel voor koplopers.

2. Arjen: Veenweidelandgoed Akkrumer Deel

Voorlopige resultaten

- Coöperatief melkveebedrijf: verschillende boeren samen (4), groenteteler, huizen, lokale gemeenschap, energie, kennispartners, ambtelijke ondersteuning.
- Verdienmodellen: zeer kapitaalintensief is meest aantrekkelijk zoals duurzame energie en biobased vastgoed. ANLb-achtige compensatie is weinig attractief. Alternatieve inkomsten én compensatiegeld.
- Governance: Mienskip (gemeenschap)
- Voor zeer nat (lisdodde) grasland is afwaarderen van land (of liever: herwaarderen) is nodig omdat bij zulke hoge slootpeilen de agrarische productie sterk wordt beperkt. Bio-based lisdodde telen levert € 1.600,- per ha op, dat is te weinig. Ook is er vestiging van pitrus.
- Innovaties waren bij Sjoerd niet of nauwelijks mogelijk omdat er al veel werd gedaan.
- Greppelinfiltratie – lisdodden op natte stuk.
- Verandering in bedrijfsvoering is heel ingewikkeld.

Aanbevelingen

- Met afwaardering maak je dingen mogelijk. Lagere bemesting, andere vegetatie.
- Beloon goed gedrag, mensen die al stappen hebben gezet.
- Coöperatief landgoed goed voor mienskip. Benutten van grond en human resources. Landschapsindeling en samenwerking zelfs met de beheerder van een huisjespark. Slagvaardigheid en energieopwekking.

3. Jelle: Maatwerk peilbeheer Aldeboarn-De Deelen

Voorlopige resultaten

- De 'HAKLAM-methode' is in 6 deelgebieden verkend en in één gebied ook uitgevoerd.
- Op proefdeel: 20 cm opzetten peil. Door grote verschil in hoogteligging zijn er een grote verschillen in drooglegging binnen het gebied. Er is geen referentie waar het peil niet is opgezet.
- Afspraken over peilbeheer gemaakt binnen de pilot. Veel over geleerd. Beslisboom gemaakt en de aanbeveling om meer te beleggen bij de rayonbeheerder.
- Meer aan de slag met bodembeheer (bekalking maar ook andere maatregelen mogelijk).
- Monitoringsresultaten:
  - Bodemleven langs transect nat, vochtig, droog: nat heeft een negatief effect op bodemleven. Ook negatief door verruiging met pitrus.
  - Soortensamenstelling vegetatie: afname productiegrassen door vernatten en ook door greppelinfiltratie.
  - Bedrijfsvoering: was spannend. Greppelinfiltratie heeft grote invloed op bedrijfsvoering, maar effect op klimaat is niet gemeten omdat er geen referentie is.

Aanbevelingen

- Peilvakken moeten kleiner om hogere waterpeilen voor elkaar te krijgen.
- Snel reageren in het watersysteem op droge en natte periodes.
- Gemeente aanhaken in het veenweideprogramma – belangrijk voor bijv. bomen langs wegen.
- Wens van agrariërs om risicovrij peilopzetten te kunnen ervaren.
- Bijzondere aandacht voor veenweiden gewenst in ecoregeling en ANLb.
- Is Friesland voldoende goed meegenomen in SOMERS-model?
- Randvoorwaarden en grenzen van modellen zoals SOMERS inzichtelijk maken.
- Monitoring is duurder dan opbrengsten C-credits (op gebiedsniveau).

4. Debby: Gescheiden met Waarde

Voorlopige resultaten

- Met de speciale stalvloer is de mest goed te scheiden. Wel hoge ammoniakemissie uit kelder waar urine zit.
- Goed voor veegezondheid, dikke fractie voor bodem inzetten.
- Dikke fractie mest behandeld (compost, bokashi, stro toevoegen, zuur of zout erbij, klei erbij). Veldproef.
- Dikke fractie in voorjaar, dunne fractie daarna als een soort kunstmest.
- Ammoniak 2,7 maal hoger, broeikasgasemissie 3 keer lager dan bij drijfmest.
- Als je dunne fractie aanzuurt (of suiker bij), dan toch 1,7x lagere ammoniakemissie en 4x lagere broeikasgasemissie.
- Meer vaste mest: wat betekent dat voor bodem en veenafbraak.

Aanbevelingen

- Help pioniers en innovatie! Innovatieve stalsystemen zijn zeer ingrijpend voor het gehele bedrijf. Alleen boeren met lef beginnen eraan en alleen met inhoudelijke en financiële ondersteuning kunnen ze het volhouden en een voorbeeld worden voor andere bedrijven.
- Bekijk stalsystemen multidimensionaal: de keuze van stal en bemesting grijpt in op veel aspecten van het dier, bodem en gewassysteem en heeft effect op potentiële emissies en verliezen (NO₃, NH₃, N₂O, CH₄, CO₂, P).

- Stimuleren van toedienen gescheiden mestfracties in ruimte en tijd t.b.v. benutting nutriënten, beperken verliezen en verbeteren bodemkwaliteit (bemestingsplan 2.0).
- Inzet optimale scheiding aan de bron + (biologisch) aanzuren dunne fractie.
- Waterschappen moeten meer aanhaken bij het LNV-beleid voor veenweidegebieden. Ook de provincies kunnen (naar de waterschappen) sterker sturen op maatwerk.
- Extra instrumenten nodig voor transitie in veenweidegebied.(ANLb, eco-regeling, vergoeding gebieden Wettelijke beperking, innovatie, kennis).

5. Debby: Krimpenerwaard – effect van slootpeilverhoging en greppelinfiltratie

Voorlopige resultaten

- Vernatten veenweide: haalbaarheid doelstelling grondwaterstand naar 20-40 cm -mv is variabel en hangt af van: lokale hydrologie (wegzijing/ kwel), breedte perceel, drooglegging, bodemopbouw (infiltratieweerstand, infiltratiesnelheid), verdichting, scheuren, vegetatie.
- Andere maatregelen:
  - Kleinere peilvakken met beperkte hoogteverschillen om slootpeilen beter te kunnen sturen
  - Waterinfiltratiesystemen
  - Aanpassen van de breedte van percelen d.m.v. greppels/sloten.
- Veldproef op klein perceel, peil opzetten, 1 met en 1 zonder greppelinfiltratie.
- Heel veel peilbuizen, raaien, horizontale infiltratie meten vanaf sloot.
- Gedetailleerd effect hoger peil op grondwaterstand.
- Horizontale infiltratie is beperkt, greppel voegt een 'sloot' toe als het ware, maar ook dat effect is op enige afstand snel weg.
- Bij greppel wordt draagvlak echt minder. Verschillen per type greppel.
- Aandachtspunt: lichtere koeien op natte gronden.
- In Krimpenerwaard doet 80% van boeren mee aan ANLb, veel botanische randen. In de proef kwamen die randen onder water te staan, ten koste van het aantal plantensoorten.
- En de agrariër verliest een stuk land, met een groot effect op water/veen/klimaat.

Aanbevelingen

- Neem breedte percelen mee en morfologie.
- Of extra sloten in percelen... of toch greppel.
- Stimuleer mozaïekbeheer.
- Een keer niet schonen kan nog niet in ANLb, ecologisch schonen wel. Met een slotenplan per polder/deelgebied heb je toch een manier om niet schonen te vergoeden.
- Grote impact peilopzet met greppelinfiltratie op klimaat en bedrijfsvoering.
- Hoe pakt dat uit als je dat in hele Krimpenerwaard zou doen? Voor bedrijfsvoering, klimaat, verlies botanische randen, weidevogels, waterkwaliteit?

Algemene aanbevelingen van de dag

- Waterschappen moeten sterker aanhaken op de doelstellingen van LNV en betrekken bij het opstellen van beleid en de praktische uitvoering. LNV, provincies en waterschappen zijn te veel gescheiden en zouden meer moeten samenwerken op hoofdoelen. Ook onderling kunnen de waterschappen hierin beter afstemmen en samenwerken, zoals dat bij de droogte-aanpak wel werkt. LNV zou kunnen inzoomen op de rol van en samenwerking met het waterschap in het veenweidegebied.

- Bied agrariërs ondersteuning bij het nemen van financiële risico's t.b.v. perspectiefvolle innovaties – op elk niveau en zonder exact aan de voorkant te weten wat deze zijn. Niet alleen inkomstenderving als uitgangspunt nemen in het veenweidebeleid, want uiteindelijk gaat het om bestaanszekerheid.
- Er zijn extra instrumenten nodig voor de transitie in veenweidegebieden – meerdere opties zodat boeren kunnen kiezen wat ze nodig hebben.
- Ook zijn er duidelijke doelen en kaders nodig: wat moet er met de transitie worden bereikt?
- Lokaal maatwerk is nodig om ruimte te bieden aan bedrijfsgebonden oplossingen. Op landschapsniveau biedt dat perspectief en bereik (Aarlanderveen).
- Stimuleer mozaïekbeheer. Mozaïeken en gradiënten geven de hoogste natuurwaarde.
- Machines en koeien aanpassen aan natte omstandigheden (bijv. vaste rijpaden en greppels). Dit moet ook worden gestimuleerd bij loonwerkers (bijv. regionale werktuigcoöperatie).
- Vernatten is maatwerk. Effectiviteit van slootpeilverhoging en greppelinfiltratie is afhankelijk van verschillende factoren waaronder van de breedte en morfologie van percelen.
- In veengebieden moeten we toe naar kleinere peilvakken. Daarvoor is geld nodig.

Bezoek aan één van de pilotpercelen in de Krimpenerwaard, 15 september 2023